

Universitatea "Babeş-Bolyai"

Facultatea de Litere

Şcoala doctorală Studii lingvistice si literare

Teză de doctorat

Spații de viață atipice și locuințe bizare în literatura universală

Rezumatul tezei de doctorat

Coorodonor științific:

Prof. Univ. Dr. Ștefan Borbély

Doctorand:

Fazacaș Iudita

Cluj-Napoca

2020

Cuprins

Cuprins	2
Introducere	5
I.1. Spațiul privat, intimitatea subiectului.....	8
I.1.1. Spiritus loci și psihologie modernă.....	9
I.1.2. „Space Bubbles” și cochilii: câteva cuvinte despre spațiul intim	12
I.1.3. De la casă la acasă: investirea și însușirea spațiului domestic	17
O scurtă consolidare	24
I.2. Manifestări ale spațiului privat și ale intimității în literatură	28
I.2.1. Corpul ca spațiu	28
I.2.2. Geometrie viscerală	32
I.2.3. Cochilii rapace și cochilii protectoare	37
I.2.4. Universul camerei	43
I.2.5. Fuziune completă.....	47
I.2.6. Cochilia zdrobită	49
II .1. Spațiul public și forme de relaționare.....	53
II.1.1. Trioul limitei: peretele, fereastra și ușa.....	54
II .1.2. De vorbă cu vecinii - de la normalitate la atipic	60
II.1.3.Hai-hui prin oraș: manifestări ale spațiului public.....	65
II.1.4. Arhitectura dizolvată, orașul în dispersie	71
O scurtă consolidare	74
II .2. Manifestări ale spațiului public și forme de relaționare în literatură.....	76
II.2.1. Lume geometrică și personaje captive	77
II.2.2. Pragul: Zidul invizibil	87
II.2.3. Spațiul topit	90
II .2.4. Lumina solidă- peretele transparent (1).....	92
II.2.5. Orașe invizibile.....	97
III .1. De la modern la postmodern, structuri spațiale specifice	101
III1.1. Modernitatea lichidă, spațiul viu și societatea de flux	103
III.1.2. Locuri și non-locuri	105
III.1.3. Subiectul și spațiul între confruntare și simbioză.....	115
O scurtă consolidare	117
III. 2. Manifestări ale structurilor spațiale specifice modernismului și postmodernismului în literatură	119
III.2.1. Lumina solidă- peretele transparent (2).....	120
III.2.2. Spațiul ca joc semantic și holografic.....	124

III.2.3. În fața sticlei: Locuiesc în televizor	128
III.2.4. Non-locul și cercul ce se închide.....	132
III.2.5. Locuințe atipice.....	137
IV.1. Patologie contemporană și manifestări spațiale aferente	143
IV.1.1. Psihastenia și schizofrenia. Manifestări patologice în modernism și postmodernism	144
IV.1.2. Nomadul postmodern- schizofrenul autentic și alți nomazi.....	149
IV.1.3. Spațiul privit prin metafore ale patologicului	157
IV.1.4. Orașul și locuința contemporană în pandemie	162
O scurtă consolidare	174
IV. 2. Aspecte ale modelului spațial patologic contemporan în literatură	176
IV.2.1. Spațiul și manifestări neoplazice ale acestuia	177
IV.2.2. Neoplazia geografiei exterioare	178
IV.2.2.1. Spațiul între hiperplazie și metaplazie	178
IV.2.2.2. Structuri displazice	184
IV.2.3. Neoplazia geografiei interioare.....	187
IV.2.4. Imagini ale nomadismului contemporan	189
IV.2.4.1. Nomadismul forțat.....	190
IV.2.4.2. Nomadism asumat.....	195
IV.2.4. 3. Spațiul nomad	200
Concluzii	203
Bibliografie	207
Bibliografie teoretică	207
Bibliografie beletristică.....	211
ANEXĂ	214

Cuvinte cheie

geografie interioară, spațiu citadin, spațiu modern, spațiu postmodern, spațiu contemporan, spațiu neoplazic, locuințe bizare, patologie, nomadism

Rezumat

Problema spațiului e prezent, fără îndoială, în toate momentele cultural-istorice și implicit literare, manifestându-se cu mai multă amploare în momentele de tranziție, o tranziție ce generează tensiuni și disonanțe, pe scurt, o criză ce facilitează trecerea. Spațiul e elementul esențial ce e atins în asemenea momente și suferă, la rândul lui, modificări mai mult sau mai puțin vizibile. Există suficiente perioade în care acesta e doar mediul în care modificările se manifestă, astfel încât nu e atins în mod direct. Datorită dezvoltării galopante a tehnologiei și modificării modului și ritmului de viață, se poate sesiza o perspectivă nouă asupra spațiului. Mai mult, e introdus în sfera cotidianului un nou tip de spațiu, cel informațional- cibernetic. Astfel trecerea dintre modernism și postmodernism reprezintă momentul cel mai ofertant pentru studierea spațiului de viață.

Scopul lucrării de față l-a reprezentat mediul cotidian, spațiul pe care omul îl întâlnește zilnic și în care caută să-și găsească echilibrul, fără a evada în medii ficționale compensatorii. Dat fiind contextul dezvoltării galopante și ale modificărilor aproape zilnice, subiectul ajunge, de cele mai multe ori, în situații conflictuale cu propriul mediu de viață. De menționat e senzația sau chiar independența spațiului față de subiect, aspect nemaîntâlnit până în acest moment de cotitură dintre cele două curente: modernism și postmodernism. Subiectul este, prin urmare, fie copleșit de mediul în care trăiește fiind uneori chiar atacat sau amenințat de către acesta, fie reușește să stabilească o relație de tip simbioză cu mediul său de viață. Aceasta din urmă reprezintă situația ideală, adică o relație armonioasă cu sine și cu mediul de viață, spațiul interior modelându-l neîncetat pe cel exterior, care la rândul său influențează universul spațial interior al subiectului. Cum și în ce condiții se poate ajunge la acest tip armonios de relație cu spațiul de viață reprezintă unul dintre punctele esențiale ale tezei. Recentrarea subiectului, schimbarea perspectivelor astfel încât să poată fi surmontată claustura, opresiunea, spațiul perceput din unghi patologic sunt principalele procese urmărite în această lucrare.

Patologia pare să fie principala problemă în relația subiectului cu mediul său, din moment ce se poate observa cu lejeritate cum sub umbrela patologicului sunt plasate atât spațiile moderne, cât și cele postmoderne. Patologia se întinde nu doar asupra procesului receptării spațiului, fiind doar o manifestare a subiectului, ci se regăsește și la nivelul mediului de viață ce prinde contururi atipice și se manifestă cel puțin bizar. În urma analizei întreprinse în acest demers de cercetare am putut observa cum, deși se poate vorbi despre patologie în ambele curente, la un moment dat se instaurează o diferență în valorizarea pe care această patologie o primește în cele două curente. Vorbim, astfel, despre neoplazie, alături de psihastenie și schizofrenie. Dacă ultimele două se referă la modul de reacție al subiecților la mediul de viață, neoplazia desemnează manifestarea spațiului devenit

cvasiindependent, sau chiar independent față de subiect. Dacă modernul psihastenic privește spațiul neoplazic ca fiind o amenințare, postmodernul schizofrenic rezonază cu acest tip de spațiu, fiind capabil de o relație simbiotică cu acesta. Psihastenia și schizofrenia se întrepătrund cu două tipuri de manifestare comportamentală ale subiecților. Psihastenia favorizează reclusiunea și implicit sedentarismul, pe când schizofrenia tinde spre nomadism, spre generarea și călătoria prin spații inedite. Astfel, modernul sedentar nu poate să țină pasul cu un mediu viu, forfotitor, neoplazic, prin urmare locul lui e luat de postmodernul nomad. O constantă demnă de menționat, indiferent, dacă vorbim despre mediul modern sau despre cel postmodern e influența reciprocă pe care subiectul o are asupra spațiului și viceversa.

Primul capitol al acestei lucrări e dedicat, drept consecință, intimității subiectului, încercând să prezinte și să facă înțeleasă, pe cât posibil, spațiul interior al individului, respectiv primele relații pe care acesta le stabilește cu mediul exterior. Vorbim, astfel, despre intimitate, geografie interioară, bule spațiale și cochilii și nu în ultimul rând, despre mediul domestic, privat. Sunt surprinse moduri prin care subiectul ia contact cu spațiul, reușește să-l însușească și transformă un spațiu oarecare în „acasă”, reușind să îmblânzească spiritul locului. A doua secțiune al acestui prim capitol aduce câteva exemple beletristice pentru a ilustra, pe cât posibil, aspectele menționate în secțiunea teoretică.

Al doilea capitol are ca principal punct spațiul public, adică o lărgire a orizontului aceluși subiect ce, după caz, a reușit sau nu să stabilească o relație armonioasă cu mediul intim-privat. Individul nu poate fi scos din contextul social, la fel, nici relația acestuia cu mediul domestic nu poate fi considerat ca fiind suficient în studiul subiectului cu mediul de viață. Acest capitol atinge problema limitei, a graniței, a relației cu ceilalți și totodată a legăturii spațiului domestic cu cel exterior, public. Astfel, după momentul trecerii, sunt surprinse diferite manifestări sociale și culturale ale subiecților și totodată manifestări ale mediului citadin, în mod special. Prin trecerea de la modernism la postmodernism acesta suferă modificări substanțiale ajungându-se până la dizolvarea și dispersia a ceea ce era numit oraș. Toate aceste procese și modificări spațiale sunt ilustrate și analizate în a doua secțiune a capitolului dedicat unei selecții de texte din sfera literară.

Al treilea capitol se apropie deja de aspectele de interes principal ale acestei lucrări, având ca scop să prezinte structurile spațiale specifice și totodată atipice ale modernismului și postmodernismului. Astfel, sunt amintite geometrizarea, supremația sticlei, tendința claustrantă și perfecționist aseptică a modernității manifestate, în mod special, în celebrele mașini de locuit. Toate acestea contrastează puternic cu structurile sufocante și insalubre, cu tendința de mecanizare a subiectului prins în structuri spațiale gigantice cu puseuri canibale, pe alocuri. Deși paleta e extrem de ofertantă pe această linie modernistă a spațiului, atenția noastră se concentrează în mod deosebit asupra structurilor labile ale postmodernității. Alegerea noastră de a insista mai mult pe aceste structuri spațiale în detrimentul celor moderniste e motivată de ineditul și bogăția acestui tip de spațiu care datorită noutății nu s-a bucurat, încă, de o atenție la fel de mare ca și cel modernist. Observarea și analiza spațiului postmodern merge în sincron cu fenomenul aflat în plină desfășurare, spre deosebire de atenția ce se acordă spațiului modern. Abordarea spațiului modern e mai stabil și mai ușor de realizat, din moment ce ne bucurăm de o structură stabilă și consacrată ce permite distanțarea

și abordarea obiectivă a problemei. Postmodernitatea vine cu structuri de tip palimpsest, spațiu viu, non-locuri, spațiu semantic și tehnologic ce fuzionează cu cel clasic, heterotopii, spațiu reciclat și resemantizat. Paralogia și fractalul devin perspective și instrumente necesare în perceperea, delimitarea și, de ce nu, explicarea funcționării acestor tipuri spațiale ce nu mai pot fi cuprinse de către abordările spațiale clasice. Toate aceste tipuri spațiale și modalități de receptare sunt trăite în contemporan, ne confruntăm cu ele, de unde și o abordare ce permite irizări cu puseuri subiective pe alocuri. Inclusiv delimitarea clară modernism-postmodernism e improprie, deoarece ne confruntăm, de fapt, cu problema unui spațiu liminar în care modernul și postmodernul se întretes, un moment în care modernitatea solidă se topește și ajungem treptat în cea lichidă, dacă e să împrumutăm terminologia baumaniană pentru numirea cât mai clară a fenomenului spațial pe care o trăim și pe care încercăm să-l surprindem cât mai obiectiv. Cu toate că mediul real dispune de nenumărate exemple ce ilustrează manifestări spațiale inedite sau chiar atipice care concurează cu succes livrescul, ca și celelalte capitole precedente și acest al treilea capitol dispune de o secțiune dedicată beletristicii cu scop ilustrativ.

Cel de-al patrulea capitol și totodată ultimul ce face parte din această lucrare, aduce în prim plan problema patologiei și a surmontării acesteia în contextul celor două curente: modernism și postmodernism. Ineditul, atipicul nefiind înțelese și însușite sunt plasate sub umbrela patologicului, patologie ce cuprinde nu doar subiectul ci și mediul său de viață, astfel ajungem să vorbim despre spațiul neoplazic și diferitele subcategorii ale acestuia. Cu acest tip de spațiu vin în contact psihastenicul și schizofrenicul, cele două maladii desemnând principala modalitate de raportare a subiectului la mediul său de viață în perioada contemporană. Problema o reprezintă abordarea spațiului neoplazic din unghiul psihasteniei, abordare ce duce până la colapsul subiectului devorat de propria tendință de clausturare dată de frici pe care nu le poate surmonta. În contrast, schizofrenia reprezintă salvarea individului în acest context, prin urmare, această maladie e valorizată pozitiv în economia lucrării de față. Nu vorbim despre schizofrenie în general, ci împrumutăm ideea de schizofrenic autentic de factură deleusiană, ins ce pare a fi singurul capabil de a fuziona cu spațiul contemporan aflat într-o continuă pulsiune. Neoplazia atinge atât spațiul exterior subiectului, cât și geografia interioară a acestuia, între cele două spații fiind o puternică legătură, acestea condiționându-se și influențându-se reciproc. Capitolul de față nu are menirea doar de a prezenta aceste manifestări spațiale respectiv manifestările subiectului față de acest spațiu. Propune modelul nomadului ce fuzionează cu schizofrenicul de factură deleusiană ca posibilitate de armonizare a individului cu mediul său de viață la fel de viu ca individul care vine în contact cu el. Mai mult, nomadismul e fenomenul ce se extinde și asupra spațiului, nu doar asupra individului, manifestare spațială contemporană ce reprezintă o categorie aparte ce pare să se desprindă de sub umbrela neoplazicului. Se întreve, prin urmare, o problemă a spațiului ce exclude subiectul, un moment reflexiv în care spațiul se confruntă cu sine. Printre operele alese în a doua secțiune a capitolului de față menite să ilustreze toate aceste fenomene, se numără și exemple în direcția spațiului nomad, autoreflexiv.

Anexa cu imagini plasată la final reprezintă un punct esențial al acestei lucrări. Este vorba, practic, despre o colecție de imagini, care deși se află sub influența unui demers

selectiv de factură subiectivă, ilustrează manifestarea spațială contemporană atipică în viața de zi cu zi. În consecință, nu asistăm doar la o fuziune ale tipurilor spațiale: clasic-informațional-tehnologic manifestată la nivel pur teoretic și beletristic. Fenomenul de factură livrescă decurge paralel cu fenomene similare din mediul real, palpabil, fapt ce demonstrează importanța demersului de cercetare și totodată originalitatea acestuia.